

Лимар Ю.М.,

кандидат педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри дошкільної та початкової освіти

Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка

м. Чернігів, Україна

Лаврінчук Ю. О.,

студентка

Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка

м. Чернігів, Україна

ВРАХУВАННЯ ІНДИВІДУАЛЬНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ

МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ТА ВИХОВАННЯ

У ХХІ ст. необхідно забезпечити підготовку людей високої культури, кваліфікованих спеціалістів, здатних до творчої праці, професійного розвитку, мобільності, здатних до освоєння і впровадження новітніх наукових та інформаційних технологій. Розвивати вище зазначені якості особистості потрібно починати ще зі школи, а це можливо лише за умови впровадження індивідуального підходу до кожного учня в процесі навчання та виховання. Вирішальну значення у цьому процесі має особистість учителя, який відповідно до реформування системи освіти в Україні матиме значно більшої свободи. Нова українська школа потребує вчителя творчого, ініціативного, демократичного, здатного до організації освітнього процесу на основі педагогіки партнерства, оволодіння новими педагогічними та інформаційними технологіями. Крім того, вчитель Нової української школи повинен реалізувати особистісно-орієнтовану модель освіти, засновану на ідеології дитиноцентризму («максимального наближення навчання і виховання конкретної дитини до її сутності, здібностей і життєвих планів»), реалізацію індивідуального підходу [1, с. 18].

Метою статті є аналіз теоретичних основ реалізації індивідуального підходу та можливостей врахування індивідуальних особливостей молодших школярів у процесі навчання та виховання.

Проблема індивідуального підходу до навчання учнів розглядалась ученими з давніх часів, не втрачаючи своєї актуальності і в наш час. Індивідуальне навчання використовувалось в школах стародавньої Греції, Риму, в ранньому середньовіччі. Починаючи з 50-х років ХХ століття проблема реалізації індивідуального підходу до учнів у процесі навчання стає актуальною у вітчизняній та зарубіжній дидактиці. Цьому питанню приділяли неабияку увагу багато педагогів, зокрема Ж.-Ж. Руссо, Я. А. Коменський, Й. Г. Песталоцці, К. Д. Ушинський, педагоги-новатори Є. М. Ільїн, В. Ф. Шаталов та інші. У працях таких видатних психологів, як Л. С. Виготського, Г. С. Костюка, С. Д. Максименка, С. Л. Рубінштейна ґрунтовно розкрито різні аспекти цієї проблеми в педагогічній та віковій психології.

Вперше з наукової точки зору питання індивідуального підходу до учнів розглядав К. Д. Ушинський, який вказував, що основою успішного навчання є врахування вікових і психологічних особливостей учнів.

В. О. Сухомлинський зазначав, що перша, найголовніша і найважливіша якість, без якої людина не може бути педагогом, – це глибока любов до дітей, органічна потреба в дитячому колективі, глибока людяність і здатність проникнути в духовний світ дитини, зрозуміти, відчувати в кожному з вихованців особисте, індивідуальне.

Ідея врахування властивостей особистості людини в процесі навчання і виховання належить Л. С. Виготському, який вважав, що вчитель може цілеспрямовано навчати й виховувати дітей лише при постійному співробітництві з ними, з їх середовищем, з їх бажанням і готовністю діяти самостійно та разом з учителем.

Г. К. Селевко розмежовує поняття «індивідуальне навчання» та «індивідуалізація навчання» [2]. Індивідуальне навчання він визначає як «форму, модель організації навчального процесу, за якою: 1) вчитель взаємодіє тільки з одним учнем; 2) один учень взаємодіє лише з засобами навчання (книги, комп'ютер та ін.); 3) двоє учнів взаємодіють між собою (взаємонавчання) без безпосередньої участі вчителя» [2, с. 348].

Головною перевагою індивідуального навчання вчений вважає те, що воно дозволяє повністю адаптувати зміст, методи та темпи навчальної діяльності дитини до її особливостей, слідкувати за кожною її дією і операцією при вирішенні конкретних завдань, за її рухом від незнання до знання, вчасно вносити відповідні корективи у діяльність як учня, так і вчителя. Однак індивідуальне навчання в „чистому” вигляді застосовується у масовій школі досить обмежено. Погоджуємось з Г. К. Селевком в тому, що виключно індивідуальне навчання недоцільне: людина – істота соціальна, яка формується у взаємодії з оточуючою спільнотою [2, с. 348].

Індивідуалізація навчання, на думку Г. К. Селевка, – це:

1) напрям у розвитку освітніх технологій, який передбачає поглиблену діагностику особистості дитини, проектування на цій основі індивідуальної програми її навчання та розвитку, рефлексію результатів;

2) надання дитині можливостей індивідуального вибору змісту та методів, прийняття рішень, самоаналізу, самооцінки в галузі навчання;

3) діяльність педагога та дитини з підтримки й розвитку індивідуальності, самостійності, індивідуального самобудівництва особистості;

4) підвищення ролі самостійної роботи учнів у навчальному процесі [2, с. 348-349].

Технологію індивідуалізованого навчання він визначає як «таку організацію навчального процесу, за якої індивідуальний підхід та

індивідуальна форма навчання є пріоритетними. Вона передбачає проектування навчальної діяльності на основі індивідуальних рис дитини (інтересів, потреб, здібностей, інтелекту та ін.) [2, с. 349].

Урахування індивідуальних особливостей учнів у навчанні та вихованні – це не пристосування мети і змісту навчання та виховання до окремого учня, а пристосування прийомів, методів і форм педагогічного впливу до індивідуальних особистостей з метою забезпечення запрограмованого рівня розвитку особистостей. Реалізація індивідуального підходу дозволяє створити найбільш сприятливі умови для розвитку пізнавальних сил, активності, схильностей і обдарувань кожного учня.

З метою виявлення стану досліджуваної проблеми у педагогічній практиці нами було проведено анкетування та бесіди з учителями початкових класів шкіл м. Чернігова та смт. Куликівки Куликівського району Чернігівської області. Анкетуванням було охоплено 12 учителів з досвідом роботи від 1 до 32 років.

Мета анкетування полягала у виявленні ставлення вчителів до індивідуального підходу, розуміння його сутності, можливостей та ефективності його застосування у власній педагогічній діяльності.

Аналіз результатів анкетування вчителів дозволив дійти висновків, що переважна більшість опитаних учителів (понад 70 %) вважають, що індивідуальний підхід має позитивний вплив на формування особистості, розуміючи його як адаптацію (пристосування) навчання до змісту й рівня знань, умінь та навичок кожного учня або до характерних для нього особливостей процесу засвоєння, певних стійких рис особистості. Майже 30 % опитаних учителів розуміють індивідуальний підхід як гнучке використання педагогом інтегрованої системи освітньої роботи задля забезпечення оптимальних умов для розвитку й реалізації індивідуального потенціалу кожної дитини.

Учителі початкових класів вважають доцільним реалізацію індивідуального підходу в сучасній освітній системі, адже це сприяє

підвищенню рівня знань, розвитку художньо-творчих здібностей, зміцнення стосунків між вчителем та учнем, їх батьками.

Було виявлено, що більшість учителів враховують під час планування освітнього процесу такі індивідуальні особливості учнів: емоційний стан, тип темпераменту, особливості характеру, здібності, вольові якості учнів, а також стан їхнього здоров'я.

Для реалізації індивідуального підходу вчителі використовують індивідуальні та групові форми роботи. На уроках математики та навчання грамоти (української мови) це реалізується у вигляді виконання індивідуальних завдань для самостійної роботи. На уроках образотворчого мистецтва та трудового навчання – у доборі вчителем альтернативних завдань для учнів з урахуванням їхніх здібностей та інтересів. На уроках основ здоров'я, «Я у світі» та читання вчителі найчастіше використовують індивідуальні творчі завдання (написання творів, казок, зображення ілюстрацій).

Отже, аналіз психолого-педагогічної літератури з проблеми дослідження та досвіду роботи вчителів у цьому напрямі дозволяє зробити висновок, що врахування індивідуальних особливостей учнів дозволяє дібрати такий зміст і методи роботи, щоб задовольнити потреби кожної дитини в активності, самодіяльності, створити сприятливі умови для розвитку потенціалу кожного учня, а значить підвищити ефективність освітнього процесу.

Список літератури:

1. Нова українська школа : poradnik dla vchytelja / Під заг. ред. Н. М. Бібік. – К. : ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. – 206 с.
2. Селевко Г. К. Энциклопедия образовательных технологий: в 2 т. / Г. К. Селевко. – Т. 1. – М.: НИИ школьных технологий, 2006. – 816 с.